

Huw Irranca-Davies AS/MS
Y Dirprwy Brif Weinidog ac Ysgrifennydd y Cabinet dros
Newid Hinsawdd a Materion Gwledig
Deputy First Minister and Cabinet Secretary for Climate
Change and Rural Affairs

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Ein cyf/Our ref: PO/HIDCC/0046/25

Llŷr Gruffydd AS
Cadeirydd
Y Pwyllgor Newid Hinsawdd, yr Amgylchedd a Seilwaith
Senedd Cymru
Bae Caerdydd
Caerdydd
CF99 1SN

27 Chwefror 2025

Annwyl Llŷr,

Yn ystod y sesiwn dystiolaeth ar 12 Rhagfyr 2024, cynigiais rannu canllawiau cryno i gynorthwyo'r Pwyllgor i graffu ar y Bil Tomenni Mwyngloddiau a Chwareli Nas Defnyddir (Cymru).

Ar 6 Chwefror, anfonais ganllawiau cryno ar: Monitro; Apelio yn erbyn Galwadau am Gostau; Hawliadau am Ddigolediad; Adennill Costau a Chynlluniau Rheoli.

Amgaeaf nawr ganllawiau cryno ar asesiadau i'r Pwyllgor eu hystyried.

Maen nhw'n rhoi amlinelliad bras o'r meysydd allweddol a fydd yn cael eu cynnwys mewn canllawiau ynghyd ag arwydd o gyfeiriad polisi.

Yn gywir,

Huw Irranca-Davies AS/MS

Y Dirprwy Brif Weinidog ac Ysgrifennydd y Cabinet dros Newid Hinsawdd
a Materion Gwledig
Deputy First Minister and Cabinet Secretary for Climate Change and Rural Affairs

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1SN

Gohebiaeth.Huw.Irranca-Davies@llyw.cymru
Correspondence.Huw.Irranca-Davies@gov.wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

Bil Tomenni Mwyngloddiau a Chwareli Nas Defnyddir (Cymru) – Canllawiau Dangosol mewn perthynas â ddyletswydd yr Awdurdod i asesu tomenni nas defnyddir

Cyflwyniad

Mae'r Bil yn sefydlu system sy'n cynnwys asesiad o bob tomen nas defnyddir yng Nghymru. Hynny i sicrhau bod pob tomen nas defnyddir yn cael ei hasesu a'i chategoreiddio lle bo hynny'n briodol. Bydd pob domen yn y gofrestr yn cael ei monitro'n barhaus gan yr Awdurdod. Mae'r ddogfen hon yn rhoi disgrifiad bras o'r canllawiau y bydd Gweinidogion Cymru'n eu rhoi i'r Awdurdod ynghylch ei ddyletswydd i asesu tomenni nas defnyddir.

Yr un asesiadau rhagarweiniol a llawn fydd yn cael eu cynnal o domenni lo nas defnyddir ag o domenni di-lo nas defnyddir - dylai adroddiadau pob asesiad gofnodi, arfarnu a gwerthuso pob nodwedd o domen nas defnyddir a all ddylanwadu ar ei sefydlogrwydd, ac asesu unrhyw fygythiad posibl i les dynol oherwydd ei hansefydlogrwydd.

Mae'r Bil yn ei gwneud yn ofynnol i'r Awdurdod lunio a chadw cofrestr electronig o domenni nas defnyddir. Fel rhan o'r broses o ychwanegu tomen at y gofrestr, rhaid i'r Awdurdod wneud y canlynol:

- cynnal asesiad rhagarweiniol o bob tomen nas defnyddir, er mwyn nodi pa domenni y bydd angen o bosib eu cynnwys ar y gofrestr;
- llunio adroddiad ar bob asesiad rhagarweiniol;
- cynnal asesiad llawn o domenni a nodwyd mewn asesiad rhagarweiniol eu bod yn domenni a allai fodloni'r meini prawf ar gyfer eu cofrestru ac y bydd angen eu cynnwys o bosib ar y gofrestr;
- mewn rhai amgylchiadau, cynnal asesiad llawn o domenni sydd eisoes ar y gofrestr;
- cynnal asesiad rhagarweiniol ychwanegol o domen nas defnyddir os credir ei bod yn briodol gwneud hynny, oherwydd newid yn ei hamgylchiadau, neu os ceir gwybodaeth newydd nad oedd ar gael yn ystod yr asesiad blaenorol,
- llunio adroddiad ar bob asesiad.

Mae'r ddogfen hon yn rhoi disgrifiad bras o'r meysydd yr ydym yn disgwyl y bydd y canllaw hwn ar asesu yn ymdrin â nhw. Bydd canllawiau technegol pellach yn cael eu cyhoeddi gan yr Awdurdod i ymdrin â materion gweithredol.

Rhaid i'r Awdurdod roi sylw i'r canllawiau a roddir iddo gan Weinidogion Cymru wrth arfer ei swyddogaethau.

Nod y canllawiau

Bydd yr adran hon yn nodi y bydd y canllawiau wedi'u datblygu mewn partneriaeth â rhanddeiliaid, arbenigwyr perthnasol ac ati i sicrhau eu bod yn seiliedig ar yr arfer da/gorau perthnasol a phrofiadau a dysgu gweithredol.

Bydd hefyd yn egluro nodau a phwrrpas y canllawiau ar asesu. Bydd yn cynnwys manylion, ymhlith pethau eraill:

- sut, yn ymarferol, y bydd disgwyl i'r Awdurdod gyflawni ei ddyletswydd i asesu tomenni nas defnyddir yng Nghymru
- methodoleg yr asesiadau rhagarweiniol a llawn.

Mae'r Bil yn nodi'r hyn a olygir wrth "asesiad rhagarweiniol" ac "asesiad llawn". Mae'n rhestru'r ffactorau y bydd yn rhaid eu ystyried wrth gynnal asesiad llawn.

Asesiad Rhagarweiniol o domenni nas defnyddir

Mae'r Bil yn ei gwneud yn ofynnol i'r Awdurdod baratoi rhaglen sy'n nodi sut y mae am gynnal asesiadau rhagarweiniol a'i amserlen ar gyfer eu cynnal. Bydd gofyn i'r Awdurdod anfon y rhaglen at Weinidogion Cymru i'w chymeradwyo cyn diwedd mis Mawrth 2028. Pan fydd Gweinidogion Cymru wedi cymeradwyo'r rhaglen, rhaid i'r Awdurdod gyhoeddi'r rhaglen. Rhaid cael cymeradwyaeth Gweinidogion Cymru i newid y rhaglen, a rhaid cyhoeddi'r rhaglen ddiwygiedig cyn gynted ag y bo'n ymarferol.

Bydd y canllawiau'n nodi'r disgwyl, wrth gynnal asesiadau rhagarweiniol, bod yr Awdurdod yn blaenoriaethu tomenni sy'n perthyn i gategorïau C a D ar hyn o bryd - y tomenni â risg uwch. Byddai hynny'n ei gwneud yn haws cynnwys y tomenni sydd â'r potensial i fod yn fwy o fygythiad i les pobl, yn y drefn newydd. Bydd y canllawiau'n esbonio y bydd data'r Awdurdod Adfer Safleoedd Mwyngloddio (MRA) am domenni glo nas defnyddir yn llywio pa asesiadau rhagarweiniol i'w blaenoriaethu. Cyn Ebrill 2027, disgwylir y bydd pob tomen lo Categori A, B, C a D nas defnyddir (2,272 ohonynt ar hyn o bryd) wedi cael ei harchwilio o leiaf unwaith gan yr MRA fel rhan o'r rhaglen genedlaethol i archwilio tomenni.

Bydd yn rhaid i'r Awdurdod gynnal asesiad rhagarweiniol o bob tomen nas defnyddir. Mae hynny'n golygu y bydd yr Awdurdod yn asesu a yw'n ymddangos bod tomen nas defnyddir yn bodloni'r meini prawf ar gyfer ei chofrestru.

Bydd asesiad rhagarweiniol i raddau helaeth yn ymarferiad desg i alluogi'r Awdurdod i nodi pa domenni a allai fod yn risg i les pobl. Bydd hynny'n ein helpu i benderfynu a oes angen asesiad llawn ai peidio.

Bydd y canllawiau'n esbonio'r hyn y bydd asesiad rhagarweiniol yn ei olygu, a beth fydd disgwyl i bob asesiad ei gynnwys, megis adolygiad o:

- yr wybodaeth a ddarparwyd gan yr MRA yn dilyn ei harchwiliad.
- unrhyw weithgarwch cloddio hanesyddol, gan gynnwys plan o'r fwynglawdd a chofnodion gadael, sy'n berthnasol i'r safle;
- mapiau hanesyddol sy'n berthnasol i'r safle;
- cofnodion arolygon topograffig sy'n berthnasol i'r safle;
- arfarniad o unrhyw wybodaeth berthnasol sy'n ymwneud â gweithgareddau monitro neu reoli ar y safle; a
- derbynleoedd posibl i'w hystyried yn yr asesiad, fel eiddo preswyl neu fasnachol, seilwaith cyfleustodau neu lwybrau trafnidiaeth y gellid effeithio arnynt pe bai'r domen yn ansefydlogi.

Bydd asesiadau rhagarweiniol yn asesu a yw'n ymddangos bod tomen nas defnyddir yn bodloni'r meini prawf ar gyfer ei chofrestru. Erbyn i'r Awdurdod ddod yn weithredol ym mis Ebrill 2027, rydym yn disgwyl y bydd yr Awdurdod Adfer Safleoedd Mwyngloddio wedi cwblhau ei archwiliadau ffisegol o'r holl domenni glo nas defnyddir yng Nghymru. Bydd yr adroddiadau ar yr archwiliadau hynny ar gael i'r Awdurdod pan fydd yn cynnal yr asesiadau rhagarweiniol. Ni ragwelir y caiff archwiliad ffisegol newydd o domenni nas defnyddir ei gynnal yn y cam asesu rhagarweiniol. Caiff archwiliad ffisegol o'r domen ei gynnal yn y cam asesu llawn. Cynhelir asesiad llawn os yw'n ymddangos i'r Awdurdod, ar sail asesiad rhagarweiniol, y gallai'r meini prawf ar gyfer cofrestru tomen nas defnyddir gael eu bodloni.

Asesiad Rhagarweiniol Ychwanegol o domen nas defnyddir

Bydd gofyn i'r Awdurdod gynnal asesiadau rhagarweiniol ychwanegol lle bernir bod angen hynny oherwydd:

- bod amgylchiadau ar y safle neu yn ei gyffiniau wedi newid. Mae enghreifftiau'n cynnwys y canlynol:
 - tir neu eiddo ger y safle sy'n cael ei ddatblygu gan gyflwyno neu gynyddu'r effeithiau posibl ar dderbynleoedd
 - newid yn y defnydd tir a allai ddylanwadu ar berfformiad peirianyddol y safle
- gwybodaeth newydd nad oedd ar gael yn ystod yr asesiad blaenorol.

Bydd yr asesiad fel yr hyn a amlinellir uchod ar gyfer asesiad rhagarweiniol.

Asesiad Llawn o domenni nas defnyddir

Yn dilyn asesiad rhagarweiniol, os yw'n ymddangos i'r Awdurdod y gallai'r meini prawf ar gyfer ei chofrestru gael eu bodloni, rhaid i'r Awdurdod gynnal asesiad llawn o domen a llunio adroddiad ar yr asesiad.

Bydd asesiad nid yn unig yn ystyried beth y gallai methiant yn y domen effeithio arno ond bydd yn ystyried hefyd a oes bygythiad posibl o ansefydlogrwydd. Bydd asesiad yn edrych a oes ffactorau a allai ddylanwadu neu effeithio ar sefydlogrwydd tomen, gan gynnwys y rhai nad ydyn nhw ar gorff y domen ei hun.

Bydd y canllawiau'n esbonio beth y bydd asesiad llawn yn ei olygu, a beth y disgwylir i bob asesiad ei gynnwys, fel:

- arfarniad geodechnegol manwl a, lle bo angen, asesiad o sefydlogrwydd y domen;
- asesiad o'r effeithiau posibl os bydd y domen yn ansefydlogi;
- pethau sy'n effeithio neu a all effeithio ar sefydlogrwydd y domen, gallai hyn gynnwys defnydd tir, unrhyw ddatblygiad arfaethedig neu fod yn agos i gwrs dŵr;
- a allai unrhyw gyd-ddibyniaethau rhwng y domen a thomen arall nas defnyddir effeithio ar sefydlogrwydd y domen arall (e.e. lle rhennir seilwaith draenio rhwng sawl tomen); ac
- a yw'r meini prawf ar gyfer cofrestru yn cael eu bodloni.

Ni fydd angen cynnal asesiad llawn manylach o bob tomen nas defnyddir. Mae hyn yn dilyn egwyddorion y Bil ynghylch cymesuredd ac yn sicrhau bod adnoddau'n cael eu blaenoriaethu i'r tomenni nas defnyddir sy'n bygwth, neu a allai fygwth lles pobl.

Asesiad Llawn Ychwanegol o domen nas defnyddir sydd eisoes ar y gofrestr

Hefyd, mae'r Awdurdod yn gallu cwblhau asesiad llawn ychwanegol mewn perthynas â thomen nas defnyddir sydd eisoes wedi'i chofrestru os yw'n credu ei bod yn briodol gwneud hynny oherwydd newid mewn amgylchiadau neu oherwydd bod gwybodaeth newydd wedi dod i'r amlwg ers i'r domen gael ei hasesu'n llawn ddiwethaf. Mae enghreifftiau'n cynnwys y canlynol:

- mae gweithgareddau monitro wedi nodi dirywiad sylweddol ym mherfformiad y seilwaith sy'n hanfodol i ddiogelwch y domen;
- mae tir neu eiddo ger y safle yn cael ei ddatblygu gan gyflwyno neu gynyddu'r effeithiau posibl ar dderbynleoedd; a
- ceir newid yn y defnydd tir a allai ddylanwadu ar berfformiad peirianyddol y safle.

Bydd yr asesiad yr un fath ag a amlinellir uchod ar gyfer asesiad llawn.

Adroddiadau

Mae'r Bil yn ei gwneud yn ofynnol i'r Awdurdod lunio adroddiad cyn gynted ag y bo'n ymarferol yn dilyn pob asesiad. Bydd y canllawiau'n nodi bod disgwyl i'r asesydd, ar ôl cynnal asesiad, gynhyrchu'r adroddiad yn brydlon. Bydd y canllawiau'n rhoi rhagor o

fanylion ar yr hyn a olygir wrth brydlon a beth y bydd hynny'n ei olygu mewn perthynas â gwahanol fathau o adroddiadau, er enghraifft adroddiad ar asesiad cymhlethach. Os na ellir cwblhau'r adroddiad o fewn amserlen ymarferol, bydd y canllawiau'n nodi y bydd disgwyl i'r Awdurdod roi gwybod i berchennog y tir am unrhyw ddatblygiadau, gan gynnwys pam y mae oedi a phryd y gellid disgwyl i'r adroddiad gael ei gwblhau.

Bydd y canllawiau'n nodi y dylai adroddiadau fod yn sicr o ran ansawdd er mwyn sicrhau (ymhlith pethau eraill):

- bod casgliadau'n seiliedig ar ddata/tystiolaeth berthnasol;
- y rhoddir crynodeb o'r data gafodd ei ystyried fel rhan o'r asesiad; ac
- y tynnir sylw at arfer da o ran cynnal a chadw tomen nas defnyddir.

Yn ogystal â chadarnhau ansawdd adroddiadau, bydd y canllawiau'n esbonio bod disgwyl i uwch swyddog o'r Awdurdod lofnodi'r adroddiadau. Mater i'r Awdurdod fydd penderfynu pwy ddylai hwnnw fod, gan ystyried yr wybodaeth weithredol/technegol y mae'r swyddog yn meddu arni a'i arbenigedd a'i gyfrifoldebau.

Adroddiad ar yr Asesiad Rhagarweiniol

Bydd y canllawiau'n nodi'r gofyniad yn y Bil, bod yr Awdurdod, pan fydd yn cynnal asesiad rhagarweiniol, yn disgrifio casgliadau'r asesiad rhagarweiniol mewn adroddiad ("adroddiad ar yr asesiad rhagarweiniol"). Yn ogystal, bydd y canllawiau'n nodi y caiff yr Awdurdod gynnwys unrhyw wybodaeth arall sydd yn ei farn yn briodol.

Bydd y canllawiau'n nodi bod disgwyl i'r adroddiad ar yr asesiad rhagarweiniol, gynnwys o leiaf:

- Gwybodaeth weinyddol:
 - rhif ID (dynodydd) unigryw (UID)
 - lleoliad y domen gan gynnwys map yn dangos ei ffiniau
 - enw'r asesydd
 - dyddiad yr asesiad
- Gwybodaeth Dechnegol.

Tabl 1 – Enghreifftiau o'r mathau o wybodaeth dechnegol

1. Geodechnegol;	Craciau tensiwn, twmpathau, ymsuddiant, erydiad
2. Draeniad	Ffositydd, cylferta, cefnffuriau, sgriniau brigau
3. Seilwaith peirianyddol;	Strwythurau cynnal, systemau cynnal
4. Offeryniaeth a Monitro	Mesurydd Glaw, mesurydd llif, pwyntiau tirlfesur
5. Halogi a Geoamgylcheddol	Llygredd, deunyddiau peryglus, rhywogaethau goresgynnol

Adroddiad ar Asesiadau Rhagarweiniol Ychwanegol

Bydd y canllawiau'n nodi bod disgwyl i'r Awdurdod, pan fydd yn cynnal asesiad rhagarweiniol ychwanegol, disgrifio casgliadau'r asesiad rhagarweiniol ychwanegol mewn adroddiad ("adroddiad ar yr asesiad rhagarweiniol ychwanegol"). Yn ogystal, bydd y canllawiau'n ei gwneud yn glir y caiff yr Awdurdod gynnwys unrhyw wybodaeth arall sydd yn ei farn yn briodol.

Adroddiad ar yr Asesiad Llawn

Bydd y canllawiau'n nodi bod disgwyl i'r Awdurdod, pan fydd yn cynnal asesiad llawn, ddisgrifio casgliadau'r asesiad llawn mewn adroddiad ("adroddiad ar yr asesiad llawn"). Bydd y canllawiau'n nodi bod disgwyl i'r adroddiad ar yr asesiad llawn, gynnwys o leiaf:

- **Gwybodaeth weinyddol:**

- rhif ID (dynodydd) unigryw (UID)
- categori'r domen
- lleoliad y domen gan gynnwys map yn dangos ei ffiniau
- enw'r asesydd
- dyddiad yr asesiad a'r asesiad rhagarweiniol, a'r asesiad rhagarweiniol ychwanegol.

Yn ogystal, bydd y canllawiau'n ei gwneud yn glir y caiff yr Awdurdod gynnwys unrhyw wybodaeth arall sydd yn ei farn yn briodol.

Cyn gynted ag y bo'n ymarferol, bydd gofyn i'r Awdurdod roi hysbysiad yn nodi casgliadau'r asesiad llawn i bob perchennog a phob meddiannydd o'r tir y mae'r domen wedi'i lleoli arno.

Adroddiad ar yr Asesiad Llawn Ychwanegol o domen nas defnyddir sydd eisoes ar y gofrestr

Bydd y canllawiau'n nodi y bydd disgwyl i'r Awdurdod, pan fydd yn cynnal asesiad llawn ychwanegol o domen nas defnyddir sydd eisoes ar y gofrestr, ddisgrifio casgliadau'r asesiad llawn ychwanegol mewn adroddiad ("adroddiad ar yr asesiad llawn ychwanegol").

Gofynnir am yr un wybodaeth weinyddol ag y gofynnir amdani yn yr adroddiad ar yr asesiad llawn.

Yn ogystal, bydd y canllawiau'n ei gwneud yn glir y caiff yr Awdurdod gynnwys unrhyw wybodaeth arall sydd yn ei farn yn briodol.

Cymwysedau

Mae person cymwys yn golygu unigolyn sydd wedi cael digon o hyfforddiant ac sydd â digon o wybodaeth a phrofiad i allu cynnal y gweithgaredd. Bydd y canllawiau'n argymhell bod yr Awdurdod yn pennu'r sgiliau a'r cymwysterau sydd eu hangen yn hyn o beth a bod disgwyl i'r Awdurdod roi arweiniad o ran datblygu sgiliau a meithrin galluoedd a chapasiti'r adnoddau yng Nghymru.

Adolygiadau ac Ymgynghoriadau yn y Dyfodol

Bydd Gweinidogion Cymru yn adolygu'r canllawiau o bryd i'w gilydd i sicrhau eu bod yn dal i fod yn addas i'r diben.

Gallai'r adran hon gynnwys gwybodaeth hefyd sut y bydd y canllawiau'n cael eu hadolygu a'u diweddarau. Gwneir hyn yn dilyn trafod ac ymgysylltu â rhanddeiliaid perthnasol.

Cwestiynau cyffredin

Byddai'r adran hon yn nodi bod disgwyl i'r Awdurdod gyhoeddi dogfen Cwestiynau Cyffredin ar asesiadau.

Y Gymraeg

Bydd yr Awdurdod yn cael ei ychwanegu at Atodlen 6 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011. Y bwriad yw ei ychwanegu at Atodlen 6 i Reoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 2) 2016, ac i'r

Awdurdod fod yn ddarostyngedig i safonau'r Gymraeg. Bydd disgwyl i'r Awdurdod hyrwyddo ac annog y defnydd o'r Gymraeg ym mhob agwedd ar ei waith yng Nghymru. Bydd yn croesawu gohebiaeth yn Gymraeg, yn Saesneg ac yn y ddwy iaith, a bydd yn gohebu yn y dewis iaith a nodir.